

ÖSTBO

LITTERATUR

Litteratur

Folkdräkter och bygdedräkter från hela Sverige, av Arnö-Berg och Hazelius-Berg.

Värnamo hembygdsförenings årsskrift	1927 Östbodräkten
	1929 Dräkten från Hånger
	1930 Bouppteckning från Hånger
	1931 Bouppteckning från Österskog
	1932 Protokoll från Kärda socken
	1936 Voxtorp

Beskrivning över Östbo hd i Jönköpings län, Allvin, 1859

I Getapulien, Gustaf A Alldén, Bonniers 1883

Kävsjö socken i Östbo härad och Jönköpings län, beskrivning av S A Hägg, utg i

Uppsala 1879, Akademiska boktr:

s 23-31. Beskrivning av ett kronbröllop på 1820-talet, möjligen taget efter någon annan bok.

Småländska kulturbilder 1989 - Det handlar om textil, Jönköpings Länsmuseum

Värnamo Hembygdsförenings årsskrift 1927

Angående dräkten i Östbo vet man bra litet. På Nordiska museet finns en mansrock från Värnamo, och denna är det enda plagget från hela häradet. Vid hemslöjdsinsamlingen till Jordbrukets dag 1924 lyckades det emellertid att få in en del gamla dräktdelar. Med ledning av dessa har nu på folkhögskolan förfärdigats en dräkt, som av fröken Cederblom på Nordiska museet fått ett gott erkännande.

Allt av gammalt som kunnat ändras, har naturligtvis skattats åt förgängelsen. En del västar av siden, damast och bombasin, använda till brud- och brudgumsvästar, ha dock på en del ställen pietetsfullt bevarats. Vid bröllop voro brud- och brudgumsvästen av samma slags tyg eller siden. Det är dessa, som fått vara förebild vid den nya dräktens förfärdigande. Dylka västar ha kommit från olika socknar, Gällaryd, Rydaholm och Hånger. Skärningen är lika på dem. En starkt ringad väst och en liten tresnibb, som täcker knäppningen framtill, och en smal utstående kant med motveck i ryggen avslutar västen i midjan. Västarna likna den förut kända Sunnerbodräktens, men en del detaljer taga bestämt avstånd från densamma. Vi ha kanske här att göra med den gamla stränga förordningen rörande dräkterna inom Östbo.

Kjolens randning från Hånger i två röda färger och två blå, delad med en litet bredare gulvit rand, är utomordentligt vacker och fin i färgen. Färgsammansättningarna går så bra ihop med andra färgskalor i gamla smålandsvävnader, enkel och saknar allt prål. Den tidens ullgarn var mera blankt än vårt. Detta gör också att tyget blir blankt. Kjolen skulle vara vid och nå till anklarna.

Skjortblusen är en enkel sådan med mycket vida ärmor, som därigenom bli starkt rynkade vid ärmlinningarna. Ärmarna kallades på olika ställen ärmdockor eller byxärmar. Blusen var utan utsmyckning av vare sig broderier eller spetsar, blott med en enkel hålsöm vid knäppningen framtill.

Förklädet väves långrandigt och med flamgarn. Det finns ännu många olika randningar i behåll, vittnande om att kvinnorna hade god smak. Törhända ha även kattunsförklädena och andra av s k rask varit brukliga. Dylka ha varit gemensamma för en del landskap. Enligt uppgift från Rydaholm skulle både blå och svarta ylleförkläden ha använts. Kanske voro dessa av rask. Vid sorg bars alltid vita förkläden.

Kjortelsäcken, den lösa ficka, som med en kraftig hake sattes fast i kjollinningen, var sammansatt av trekantiga lappar i rött, gulvitt och resedagrönt samt kantad med vitt skinn och mycket smakfull.

Bindmössan, en skålformig liten mössa, som endast täcker hjässan, varierade i alla färger och mönster, och var en marknadsvara. Det behövdes säkert yrkesskicklighet för att kunna sy dessa vackra blommor i fina kedjestygn med silke på siden. Till den hörde också ett ”stycke”, en utsydd tyllremsa kantad med spets och söm följde hela kanten på mössan, fint och skirt inramande aniktet. I nacken över håruppsättningen satt en stel rosett av sidenband, den s k ”bånnalyckan”. Mössorna äro nästan det enda, som finns kvar och äro ej sällsynta i bygden.

Till dräkten höra också en del halsdukar, en i siden, som läggs i tresnibb om halsen och fästes med något spänne framtill, en vit fyrkant, som blott på ena halvan är utsmyckad med kedjesöm, användes att ha över mössan på färden till kyrkan. Detta om helgdagsdräkten.

Säkert var det en färgglad syn att se ungdomen församlad till "lekstova" vid kyndelsmässotid. En åldrig värnamobo har berättat därom. Vid detta tillfälle skulle man vara särskilt fin. Det var då man hade att bestämma om äktenskap.

I vardagslag gingo både män och kvinnor kända i bockskinnskläder om vintern, männen i knäbyxor med snösockar, ett slags damasker med hållor under foten.

Mansdräkten i helg är på sätt och vis litet känd, då man ej har någon bestämd vetenskap om snittet på kläderna. Västarna varierade liksom kvinnovästarna. På sommaren voro de av linne med mönstertyg över på ryggen, då de buros utan jacka. Knapparna voro klädda med samma slags tyg. Sidenvästen användes vid högtidliga tillfällen liksom yllevästar i allehanda vackra randningar och rutor. Jacka bars istället för rock. Den räckte till midjan.

Långrocken av klädesberedd vadmal var högtidsplagget. Byxorna, kortbyxor i vadmal hade alla olika färger, blått och grönt, då det var fint. Eljest voro de ofärgade eller av skinn. Kring knäna knäpptes de med 4-5 små knappar och ett spänne. Från Rydaholm omtalas, att de hade 5-6 cm breda revärer av skinn.

Strumpebanden voro vävda i rött och grönt och lindade flera gånger runt benet. En smal kant skulle vara synlig nedanför knälinningen. Till byxhänslena användes ofta svinläder. En del strumpeskäft, som påträffats, ha varit vackert konststickade. Kyrkhatten av yllefilt var rikligt tilltagen.

Ungefär så här skulle östboiterna varit klädda intill 1830. Då det är av stort intresse att få veta mera i denna sak, ombedjas alla, som ha gamla klädesplagg, vilkas snitt och material kunna vara av intresse, att uppvisa dessa för hembygdsföreningen i Värnamo. Det kan då komma till allmän kännedom. Om plaggen äro fula och förbrukade gör alls ingenting.

Julia Fredricsson

Folkdräkten i Hånger i äldre tider.

Skildrad av Peter Johansson, upptecknad av C W v Sydow

Kvinnodräkten.

Kjortel. Kvinnorna hade heller ej råd till att klä sig så fint. Min mormor, som var född 1776, talade om att hon kom bort att tjäna 1790 till ett ställe här i Hångers by, hetade Hagård, och hon skulle ha en Riksdaler i lön och 8 skilling i städje. Hon tjänade där i tre år och fek lika lön och städje för varje år. Begärde hon mer, fek hon det svaret av sin husbonde: "Jag har intet mer att låta dig göra tilll året än i år", och därmed var det sagt. Och så fek hon såsom persedlar ett par s k vrängeskor, två lintyg och ett, som hon kallade knäförkläde, d v s att det räckte endast till knäna. Hon talade om att på fem års tid ägde hon ej mer till kläder än en kjortel hon kunde begagna, när hon geck till kyrkan, och ett hon kallade för skört, det var av grovt blaggarn. De bättre lottade hade dock mer: ett par kjortlar de kunde begagna till kyrkan av sådant tyg, som de hade spunnet garnet till och vaft själva. De som begagnades till kyrkan eller vid festligare tillfällen, voro randade av flera olika slags ränder med olika färger, men hade sällan mer än en kjortel på kroppen, om det var aldrig så kallt.

Förkläde, tröja och liv. Förklädet var även av något randigt tyg, dock olik kjorteltyget. Tröjan var även av hemmagjort tyg, men ej vidare randig. Den var skuren så den var öppen framtill. Endast en liten del av tröjan nedtill sammanknäpptes med hysk och hake. Livstycket (väst) var av något enklare slag och sämre tyg och var skuren liksom tröjan, dock utan ärmar.

Halskläde. Sedan hade de ett stort hemvävt kläde på halsen, så stort att det räckte ned så långt, att tröjan kunde häktas utanpå det.

Kolt. På vintren till kyrkan eller bröllop eller begravningar hade de ett överplagg av vadmal, kallat för kolt. Den räckte nästan ned till skorna, och vid midjan var fastsytt ett s k skärp och de förmögnare knäppte samman det med därtill gjorda knäppen av silver framtill. Andra hade endast hysk och hake.

Fotbeklädnad. Vi bröllop eller vid andra högtidliga tillfällen hade de strumpor utsydda med flere sorters olika garn och liksom karlarne spännen i skorna.

Huvudbonad. Huvudbonaden utgjordes av lin och mössa. Det s k linet var av något fint tyg med bred spets, som skulle visas i främre delen av huvudet ända ned på pannan. Mössan var kullet, och var de fleste av silke och mycket konstnärligt utsydda. Dessa måste köpas i någon stad. Inuti voro de försedda med foder, och mellan yttertyget och fodret fanns något hårdare insättning, så att de voro hårda och styva. Mössan sattes ovanpå linet. Sedan påtogs en stor huvudduk, som knöts under hakan, så endast hälften av linet syntes och något av mösskanterna. Vid bröllop skulle brudpigorna ha mössorna blottade och ej huvudduk på dem. Den var därför de skulle vara så fina. Det var ju ej

alla som ägde av de fine utsydde mössorna, så de som ägde dem fek ofta låna bort dem vid bröllop. Sedan hade de simplare mössor av något rosigt tyg eller dylikt.

Låsakedjor. På halsen buro de s k låsakedjor av silver.

Mansdräkten

Den klädedräkt, som begagnades i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet, hörde jag mina gamle morföräldrar tala om. De voro födda på 1700-talet.

Byxor. Männen hade s k kortbyxor (knäbyxor) med en åtta knappar och ett spänne, kallat för knäspänne. Knapparna skulle knäppas på utersidan av knäet, och spännet var utspänt nedom knapparna. Hängslen begagnades ej, utan byxorna skulle hopdragas med en rem eller snöre vid hoforne, så att byxorna ej föll av dem. Sådana byxor ägdes av förmögnare ett par av vadmal och ett par av bockskinn, samt om sommaren ett par av grov linneväv. Skinnbyxorna voro försedda med en läm, som nedfälldes för deras urinbehov, och den var utsydd med många streck och krumelurer. Ävenså vid knäna var där utsydda ränder och streck, och det kallades för att de voro laskade. De mindre bemedlade ägde kanske inte mer än ett par skinnbyxor, och de voro mindre utsydda.

Tröja. Tröjan var vanligen av samma sort som byxorna, endast med en knapprad, men många knappar både fram och bakefter, och den var så kort, att där var en två å tre tum, som ej byxor och tröja räckte ihop, och som inga underkläder begagnades, så var lentyget synligt mellan tröja och byxor.

Långtröja och kapott. En och annan ägde en rock av vadmal, som kallades för långtröja, med många knappar även den. Alla knappar voro av mässing och försedda med olika gravurer. De förmögnare hade även en större rock, som kallades kapott. Den var så lång, så den räckte ned till benen, och med en kappa över axlarne.

Västen. Västen kunde vara av olika slags tyg, rutig eller randig med många olika slags färger, och likadant tyg både framtill och baktill.

Fotbeklädnad. Strumporna skulle vara så långa, att de räckte ovan knäna, så de kunde knäppa byxorna nedom knäna och fastsätta spännena. Jag äger ett par sådana knäspännen. Skulle det vara fint, voro strumporna stekade som de kallade på "vronggarn". Skorna voro av enkel beskaffenhet och gjorda av hembärkat läder och till att binda med remmar eller snören. En ännu gängse sägen är, när de tycker någon vill låta se eller höra något, som de tycka stort om sig, att de säger, att ståten ska föras, om rätt skorna skola bindas med bast. Om vintern hade de en överklädnad på skor och strumpor, kallad snösockar. Dessa drogos med en liten ståltrådskedja om skoen och under densamma. Sedan hakades den fast kring benen ända upp till knäet med s k hysk och hake. Om höst och vår begagnades endast korta sådana av linne och de kallades mullsockar.

Huvudbonad. Huvudbonaden bestod i vardagslag av en sorts mössa, sydd av skinn, kallad för maschett, om helgdagarna av en hatt med en liten rund kulle med mycket stora brätt, de kalla, så vida som fruntimren begagna nu för tiden.

Käpp. På helgdagarna hade de likaledes mycket långa käppar av spanskt rör med en stor mässingsknapp i övre ändan, och de förmögnare hade sådana knoppar av silver och en stor sk dubbsko av järn i nedre ändan.

Råmaterial. Alla kläder som voro av vadmal, så var det tillverkat inom hemmen och även stampat. Och om det var färgat något, var även det gjort i hemmet. Många begagnade vadmal vitt. Även bereddes skinnen hemma, men det var endast där det var någon, som kunde bereda skinn av bockar eller getter, så det kunde begagnas till kläder. Att få ett bockskinn berett, kostade 12 styver, sade min morfar.

Ytterligare anteckningar om folkdräkten i Hånger.

I anslutning till docenten v Sydows här ovan meddelade uppteckningar samt min uppsats om folkdräkten i Värnamotrakten i 1927 års årsskrift lämnas här ytterligare några meddelanden rörande sagda dräkt. Dessa meddelanden äro efter anteckningar, som jag gjort vid samtal med äldre personer i Hånger och angränsande socknar. Peter Johanssons beskrivning på dräkten i Hånger stämmer även med vad jag inhämtat om dräkten i dessa socknar.

Till mansdräkten hörde vintertid en lång smal schal. Byxor och väst voro så nätt tilltagna att de ej gingo tillsammans, varför skjortan stack fram mellan dem. Här behövdes vintertid den långa breda schalen, som oftast var av kyprat hemvävt ylle, 30 cm bred och ett par meter lång.

Strumpbanden, när de skulle vara fina, voro mönstrade, och kallades då plockeband - man plockade upp mönster under vävandet.

Kvinnodräktens särk var av grovt blaggarn och byttes ej ofta. De fina opplöten, som användes, när dräkten bars under högtid, voro dragna utanpå blaggarnssärken.

Den väst Peter Johansson talar om, hade antagligen en liten tresnibb av tyget framtill, som dolde knäppet. Man bar också såsom ytterplagg en tröja, vilken var av samma snitt som västen och starkt ringad framtill. Även den hade den lilla smäcken, trekanten. Dessa tröjor kallades smäckatröjor. De syddes av sockenskräddaren. Ett viktigt kall. En sockenskräddare måste hålla sig till det rätta modet. Han tillsattes av sockenstämman eller av kyrkoherden och de äldste i församlingen, och kunde avsättas eller vägras betalning för sitt arbete, om han kom med nymodigheter. Smäcken var i äldre tider ganska stor och bred, men blev på sistone betydligt mindre.

Av halskläden fanns det en otrolig mängd. Finast var silkeduken. Ett vitt "tolvrosakläde" bars utanpå denna, så att de lågo i veck efter varandra. Tolvrosaklädet var sytt med stora blommor i kedjesöm i ena hörnet. Vid barndop användes samma kläde att lägga om barnet. Vita kläden med en enkel hålsöm buros över mössan vid begrafning och nattvardsgång. I vardagslag användes bomullskläden i färger. Ena hörnet var ibland märkt med ett litet korsstygnsmotiv av enkelt slag samt namnet i korsstyg. Mörka ylledukar kallades "uvärsdukar". Namnet säger ju att de användes i "uvär".

Något som Peter Johansson ej nämnt i samband med den kvinnliga dräkten, är den lösa fickan, hopsydd av trekantiga tygbitar i många färger, som funnits på flera gårdar i Hånger, och helt visst måste ha tillhört dräkten. Den sattes fast i kjollinnigen med en mässingshake. Fickan kallades pluska. I vardagslag buros två lösa fickor fastsydda på band under förklädet. De voro mycket stora.

Av smycken äro de s k dalerkedjorna de äldsta. De utgjordes av en stor silverdaler på kedja. En och annan sådan påträffas ännu i Hånger. "Lövspännen" användes till att fästa ihop halsduken med och låskedjor buros om halsen. Till brudsilvret hörde också en sked med runt blad och kort skaft. Den bars instucken i västen. Det var ju mest de förmögnare, som hade så här mycket silver. Förmögenheten låg ju till stor del i arbetat silver och var enligt Hyltén-Cavallius kvinnans privata egendom liksom vapnen voro mannens.

Gifta kvinnor och barn fingo aldrig gå med blottat huvud under bar himmel. Barnen kunde i så fall få "skärvan". Håret skulle alla kvinnor bära slätstruket så att inte trollen kunde få tag i det. Inann bindmössan, så kallades huvudbonaden, sattes på, snodde man ett band flera varv runt huvudet framom pannan. Detta band sköt man riktigt stadigt uppåt pannan och bakåt, varpå det snoddes in i hårknuten. För att håret skulle bli riktigt slätt, borstades det ytterligare.

Julia Fredriksson

Östbodräkten

av Siri Svensson och Ebba Hagstrand

Då det på senare år blivit mycket populärt att bära hembygdsdräkt, som tidigare felaktigt kallats nationaldräkt, vill vi här försöka ta upp några synpunkter på hur Östbo häradsdräkt har tillkommit. Fru Julia Fredricsson, som var lärare på Värnamo Folkhögskola under åren 1914-1948, forskade under många år för att rekonstruera en dräkt för Östbo härad.

Då allmogen använde sina kläder i vardagens göromål blev dessa mestadels utslitna, varför några kompletta dräkter ej har bevarats.

Fru Fredricsson reste omkring i Värnamo-bygden för att samla stoff, och hon lyckades hitta en del gamla dräkt delar.

Speciellt i Hånger, Gällaryd och Rydaholm fann fru Fredricsson en del plagg, och så småningom efter mycken forskning och mycket arbete lyckades hon rekonstruera den kvinnliga Östbo-dräkten.

Tyget till kjol, livstykke och förkläde vävdes på Folkhögskolan, och därav förfärdigades en dräkt, som fick ett gott erkännande av Nordiska Museet i Stockholm år 1927.

Kvinnodräkten

Opplöten = överdel

Ursprungligen användes till vardags en särk, förfärdigad av grovt s k blaggarn. Den fina opplöten syddes av linne med mycket vida ärmar, som var starkt rynkade vid ärmlinningarna. Halsringningen var trådrät fyrkantig.

Överdelen saknade broderier och spetsar, endast ett enkelt monogram i korsstyg var broderat mitt fram.

Kjolen

Från Rydaholm omtalas, att omkring år 1830 hade brudarna en långrandig kjol och en s k smäckatröja. I Voxtorp bar kvinnorna likaledes långrandiga kjolar på 1860-talet.

Till vardags användes skinnkjolar under den kalla årstiden. Även fårskinnsbyxor förekom, men då blev det uppror i bygden, och prästen citerade bibeln: "Kvinna ska ej ikläda sig mansdräkt". Det berättas, att det bland herrskapen i Rydaholm på 1830-talet förekom bruddräkter av röd bombasin (tätt, glansigt kamgarnstyg, ursprungligen med silkevarp) kantat med svart tyg.

Den kjol som Julia Fredricsson till slut fick fram efter gamla plagg är vävd av bomull till varpen och med inslag av ylle. Bredrandig var den med beige botten och ränder i två blå färger, gammalrosa och grönt. Om färgerna i kjolen yttrade hon själv en gång: "Den ljusa färgen är rågen, den blå vattnet och den rosa är linnéan".

Gamla gummor på landet anlitades även att väva tyget. Kjolen syddes som midjekjol med många rynkor. Längden var ankellång.

Livstykke = väst

Västar och tröjor förfärdigades många gånger av kringvandrande skräddarmästare. Det bars olika västar till olika kjolar. Tyget till västen, som också rekonstruerats, är vävt av lingarn i beige och rosa. Sedemera vävdes västtyget i gammalrosa och grönt.

Västen är starkt ringad och sydd med en liten tresnibb, som täcker knäppningen framtill. En smal kant med motveck i ryggen avslutar västen i midjan.

Tröjan

Som ytterplagg användes en tröja, ofta av samma slags tyg som västen. Den var av samma snitt som denna, fast med lång smal ärm. I ringningen knöt man ofta halsdukar i olika färger. Under den kalla årstiden bars dessutom stora hemvävda ylleschalar.

Förklädet

Till vardags användes inga förkläden. Vid grövre sysslor kanske man knöt en bit säckväv runt midjan för att skydda kjolen. De finare förklädena bars vid högtidliga tillfällen. De var ofta långrandiga, men till begravning och nattvardsgång skulle det vara vita förkläden.

Till den dräkt som fru Fredricsson rekonstruerade användes ett långrandigt bomullsförkläde med vit botten och med rosa och blå ränder. Vidare tillkom också ett enfärgat grönt förkläde av engelskt tyg, som skulle användas till bröllop och andra högtider. Vid ett bondbröllop på hembygdsfesten i Apladalen år 1927 hade bruden ett sådant förkläde, se bild 3.

Halsdukar eller halskläden

Det rutiga halsklädet var vanligast. Det var vävt av bomull i ett rutigt mönster. Färgerna var vitt, blått och rosa. Vid begravning och nattvardsgång användes vita halskläden, broderade med en enkel halsöm.

Huvudbonaden

De unga flickorna flätade håret med band. När de skulle "gå fram", d v s vid konfirmationen, skulle de dock sätta upp håret.

Den vanligaste mössan var den s k bindmössan. Äldre kvinnor bar allmänt bindmössor på 1850-60-talen. Mössor användes på sommaren utan huvudkläde. På vintern knöt man en huvudduk eller schallett ovanpå mössan. Den mössa som numera används till Östbodräkten är sydd på en stomme, klädd med blått bomullstyg och broderad med kedjesöm i beige, gammalrosa och grönt bomullsgarn till ett vackert blomstermönster. Mössan har dessutom en bandrosett i nacken.

Det s k linet utgöres av broderad tyll med en liten spets i kanten. Mössan sattes ovanpå linet, som även kallas stycke. Detta skulle gå ner i pannan, ty håret fick ej synas.

Väskan, s k pluska

På flera gårdar i Hånger har man funnit sådana pluskor. De användes vid kyrkobesök till att förvara socker och luktkryddor i. Predikningarna var förr i tiden betydligt längre än i våra dagar, så det kunde nog behövas lite stimulans för att hålla sig vaken.

Väskan syddes av små lappar av vadmal i rött, grönt och beige. Den kantades med vitt skinn. Väskan fästes vid kjollinningen med en hake av mässing, vari ägarens initialer var ingraverade. Till den nuvarande väskan användes tunt ylletyg.

Strumpor och skor

Strumporna stickades ofta av flangarn i rött och svart, med det förekom också mönsterstickade strumpor så sent som på 1890-talet. I Värnamo fanns en kvinna, kallad "Mari på Gatan". Hon stickade vita bomullsstrumpor med "vrena" (vridna) maskor i vackert mönster. Dessa användes till de första rekonstruerade Östbodräkterna. Då de blev lite stela och otympliga efter tvättningen, stickadeden s k "Sticke-Klara" strumpor på maskin. Dessa blev betydligt smidigare.

En skomakare Frans Elm, född 1848, från Hagshult, mindes de gamla skorna med spännen. Han gjorde skor med raka klackar och två snörhål. Gelbgjutare Johansson i Värnamo tillverkade skospännen av mässing på 1930-talet till medlemmar av dåvarande Värnamo Folkdansgille. Numera användes den s k svenska allmogeskon till de flesta folkdräkter.

Som ytterplagg användes förr stövlar med rött foder och kantiga knappar. På sommaren gick man oftast barfota, även till kyrkan, men då tog man på strumpor och skor, innan man gick in i helgedomen.

Smycken

I Skåne, som var ett rikt landskap, bar kvinnorna många fina silversmycken. Här uppe i det fattiga Finnveden förekom ej så mycket dräktsilver. Det var endast de förmögna som ägde sådant.

De äldsta kända smyckena var de s k dalerkedjorna. Dessa utgjordes av en stor riksdaler på en kedja. En och annan sådan har påträffats i Hånger. Sedan fanns det också "lövaspännen", som användes till att fästa ihop halsduken med. De var tillverkade av silver i form av ett hjärta, i vilket lösa kläppar hängde. Även låskedjor buros om halsen.

Till ärmlinningen på överdelen användes också silverknappar. Dessa var platta knappar med tenn gjutet på baksidan. De fästes med en liten mässingshake, som höll ihop de två knapparna.

Mansdräkten

Mansdräkten är tyvärr ej så väl känd. På Nordiska Museet finns dock en långrock från Värnamo-trakten. Det fanns s k sockenskräddare som gick från by till by och sydde, ibland även vissa plagg till kvinnorna.

Det var ej vem som helst som fick bli sockenskräddare eller -skomakare. Det var sockenstämman eller kyrkoherden, som skulle utse dessa. Som måttband använde skräddarna ett snöre, som de slog olika knutar på. Först omkring år 1900 fick man "mjätband" (måttband). Skräddarna var ej alltid så noga med mätningen, utan kläderna kunde ibland sitta ganska illa.

Sytråd spanns och tvinnades, byktes, färgades och vaxades. Detta var kvinnornas uppgift.

Byxorna

En skräddarmästare Ring, som var född 1847, mindes enligt Julia Fredricsson den äldre mansdräkten.

Det var kortbyxor, s k lämmabyxor, som när det skulle vara "fint" var av skinn och även då broderade på lämmen, som knäpptes med mässingsknappar, oftast åtta stycken. Byxorna knäpptes nedanför knäet med små knappar och en plös med spänne.

De förmögna hade ett par byxor av vadmal, ett par av bockskinn samt på sommaren ett par av grov linneväv. De mindre bemedlade ägde ej mer än ett par skinnbyxor, och dessa var enklare utstyrda.

Till den av Nordiska Museet godkända mansdräkten syddes byxorna av ett mellanblått, vadmalsliknande ylletyg.

Västen

Röd väst med blanka knappar hörde till högtidsdräkten. Från Rydaholm berättas, att omkring år 1830 hade ett brudpar samma sorts tyg till sina västar.

På sommaren syddes västarna av linne med mönstertyg även på ryggen, då de bars utan jacka. Byxor och väst voro så nätt tilltagna, att skjortan stack fram mellan dem.

Västen som rekonstruerats är sydd av samma sorts tyg, som användes till kvinnornas förkläden. Knapparna är också klädda med samma tyg.

Rocken

Långrocken var högtidsplagget. Den var av klädesberedd vadmal, figursydd med sprund och veck baktill och prydd med många små mässingsknappar. Den var fodrad med smårutigt bomullstyg. Värnamo Folkdansgille, som lät tillverka sina dräkter på 1930-talet, köpte gamla mässingsknappar av en antikvitetshandlare i Hånger. Numera används ett mellandblått ylletyg till rocken.

Tröja eller jacka användes även. Denna var kort och räckte endast till midjan. Den var oftast i samma sorts tyg som byxorna.

Skjortan

Liksom kvinnorna använde männen skjortor av grövre tyg till vardags. På sommaren vid slåttern hade männen långa fotsida skjortor. Skjortan till den rekonstruerade Östbodräkten var tillverkad av vitt bomullstyg. Den var sydd med långa ärmar och försedd med mjuk krage. En köpt silkehalsduk knöts till en rosett mitt fram.

Huvudbonad

Stickade mössor eller skinnluvor användes till vardags. Från Tännö berättas, att i början av 1800-talet tog gubbarna på sig mössorna när de gick till sängs.

Hatt användes endast till kyrkogång eller vid marknadbesök. Den var av svart yllefilt och rikligt tilltagen. Ibland kunde den vara delad, och i delningen förvarades t ex marknadsgåvor eller kyrkosten. En sådan gammal hatt finns i Apladalens Prästgård. På sommaren användes flätade halmhattar.

Strumpor och skor

Strumporna skulle vara så långa att de räckte ovan knäna. När det skulle vara "fint" var de stickade med "vrena" maskor, likadant som kvinnostrumporna. I Apladalens samlingar finns också ett par mansstrumpor. Dessa är stickade av ett oblekt bomullsgarn med rött garn i mönster.

Skorna var av enkel beskaffenhet och gjorda av hemgarvat läder, som bands samman med remmar eller snören.

På vintern hade man en överklädnad på skor och strumpor, kallad snösocka. Denna sammanhölls med en ståltrådskedja. Om höst och vår användes korta sådana av linne, och de kallades då mullsockor. Numera användes den svenska allmogeskon till dräkten.

Tillbehör

Om en man hade en klocka, ansågs han vara mycket förnäm. Den bars i en silverkedja, som fästes i västen. På helgdagarna hade männen en lång käpp av spanskt rör med en mässingsknopp i övre ändan. De förmögna hade sådana knoppar av silver, och en stor sk dubbsko av järn i nedre ändan.

Avslutningsvis vill vi endast nämna litet om priserna på 1930-talet.

Materialet till den kvinnliga dräkten kostade endast.....kronor 40:00
"Lövaspännet" av gammalt silverkronor 6:50
Skräddareräkningen för långrocken uppgick till.kronor 22:50

Det är glädjande att kunna konstatera, att man nu för tiden börjat intressera sig för att rekonstruera de olika sockendräkterna även här i Småland.

Nutidens kvinnor förfärdigar själva sina hembygdsdräkter. Många t o m väver tygerna själva. I sin egen hembygds dräkt är man alltid välklädd. Under alla årstider och vid högtidliga tillfällen kan man bära den med heder.

Källor:

Fru Julia Fredricssons arkiv, Jönköpings läns museum.
Värnamo Hembygdsförenings årsskrifter 1927 och 1929.

KVINNODRÄKT

ÖSTBO HÄRAD

Till hemslöjdsutställningen vid Jordbrukets Dag 1924 påbörjades en insamling av gamla plagg för att kunna skapa en häradsdräkt. Med ledning av dessa plagg, som antogs utgöra resterna av en i häradet förr bruklig dräkt, tillkom Östbodräkten. Arbetet utfördes av Julia Fredricsson, Värnamo. Dräkten var klar 1927 och 1937 började Hemslöjden sälja en liknande dräkt. Material till denna dräkt tillhandahålls idag av Jönköpings Länsmuseum.

"Av dräktens alla delar har endast kjolens ursprung kunnat fastställas - till Hånger. I boken "Folkdräkter..." sägs det att 'förebilder enligt uppgift lär finnas i Apladalen i Värnamo'."

Litteratur

Folkdräkter och bygdedräkter från hela Sverige, av Arnö-Berg och Hazelius-Berg. Värnamo hembygdsförenings årsskrift från 1927 och 1929.
Småländska kulturbilder 1989 - Det handlar om textil, Jönköpings Länsmuseum.

Kvinnodräkt

KJOL av långrandigt halvylletyg i blått, rosa, beige och grönt.

LIVSTYCKE i halvylle med mönsterinslag av grönt DMC-garn. Livstycket knäppes med hyska och hake under hjärtformad bröstlapp.

FÖRKLÄDE av långrandigt bomullstyg i blått, rosa och vitt.

ÖVERDEL av linnetyg med fyrkantig halsringning. Monogram som sys i rosa med korsstyg.

HUVUDBONAD bindmössa i blått siden med silkesbroderier. Stycke av broderad tyll eller handknypplad spets.

HALSKLÄDE rutig bomullsklut i rosa, blått och vitt.

KJOLVÄSKA sammansatt av trekantiga lappar i rött, blått och grönt ylletyg. Kantad med sämskat skinn. (kallad "pluska")

STRUMPOR stickade i vitt.

SKOR av svart eller brunt skinn med plös eller spänne.

SMYCKE bröstölja med skålformade hängen.

INVENTARIEFÖRTECKNING

Östbo härad

Jönköpings läns museum

9 578-82	Bindmössor	Hånger
16 250	Skjortbröst	Åker
16 251	Skjortbröst	Åker
16 168	Väst	Tofteryd
16 169	Damskor, svarta	Tofteryd
13 187	Spänne till "pluska"	

Östbo härad

Jönköpings läns museum

9 578-82	Bindmössor	Hånger
16 250	Skjortbröst	Åker
16 251	Skjortbröst	Åker
16 168	Väst	Tofteryd
16 169	Damaskor, svarta	Tofteryd
13 187	Spänne till "pluska"	